

RECENZIJA

Gráinne de Búrca in Bruno de Witte (ur.) (2005),
Social Rights in Europe. Oxford: Oxford University Press.
ISBN 0-19-928799-6. 421 strani.

V središču pozornosti te monografije je promocija socialnih pravic, še zlasti temeljnih socialnih pravic v okviru dveh evropskih organizacij, Evropske unije in Sveta Evrope. V okviru Evropske unije je bila konec leta 2000 sprejeta Listina temeljnih pravic Evropske unije. Ta listina je bila pozneje v celoti vključena tudi v pogodbo o ustavi za Evropo. Kljub najverjetnejšemu neuspehu slednje se zdi, da bo listina temeljnih pravic obstala kot pomemben dokument Evropske unije, ki na ravni Evropske unije prvič na enem mestu celovito razglašča človekove pravice in v tem okviru tudi temeljne socialne pravice. Svet Evrope je leta 1961 sprejel Evropsko socialno listino in leta 1996 Spremenjeno evropsko socialno listino, ki je nadgradnja prvotnega besedila, saj vsebuje vse pravice iz prvotne listine s poznejšimi spremembami iz dodatnega protokola k listini iz leta 1988, tem pa dodaja še nove. Poleg Evropske konvencije o človekovih pravicah je Evropska socialna listina (v njenem prvotnem in revidiranem besedilu) eden najpomembnejših dokumentov Sveta Evrope na področju človekovih pravic. V preambuli poudarja nedeljivo naravo vseh človekovih pravic, državljskih, političnih, gospodarskih, socialnih in kulturnih, nato pa v 31. točkah I. dela (ki je slovesna deklaracija ciljev in načel) in v enakem številu členov v II. delu (ki je obvezujoče narave in konkretizira cilje iz I. dela) določa nabor temeljnih socialnih pravic.

Monografija prinaša 17 prispevkov različnih avtorjev, ki se ukvarjajo s posameznimi vidiki socialnih pravic v okviru Sveta Evrope in Evropske unije, s poudarkom na novjšem razvoju v sistemih varstva socialnih pravic v okviru teh dveh evropskih organizacij. Publikacija je nastala pod okriljem Evropskega univerzitetnega inštituta iz Firenc. Urednika, sicer profesorja na omenjenem Inštitutu Gráinne de Búrca in Bruno de Witte sta

zbrala vrsto uglednih strokovnjakov, ki se ukvarjajo s človekovimi pravicami in delovnim in socialnim pravom. Tako je posebna kvaliteta knjige širina in raznovrstnost pogledov na isto tematiko in kombinacija mednarodnega pogleda z različnimi nacionalnimi perspektivami in primerjavami (avtorji so iz različnih držav, tako iz akademskega sveta kot tudi iz relevantnih mednarodnih teles, zadolženih za omenjene dokumente).

Knjiga je razdeljena na pet delov. Ob uvodnem in sklepnem delu, v katerih se avtorji ukvarjajo s splošnejšimi vprašanji (v uvodu se Gráinne de Búrca sprašuje o »Prihodnosti varstva socialnih pravic v Evropi«, Cécile Fabre z London School of Economics podaja pregled »Socialnih pravic v evropskih ustavah«, v sklepnem delu je izredno zanimiv in aktualen prispevek Aleksandre Gatto z Evropskega univerzitetnega inštituta o »Integraciji skrbi za socialne pravice v mednarodne odnose Evropske unije«, profesorica delovnega in socialnega prava na Evropskem univerzitetnem inštitutu Marie-Ange Moreau pa poskuša opredeliti vlogo »Evropskih temeljnih socialnih pravic v času ekonomske globalizacije«, sta drugi in tretji del namenjena konkretniji obravnavi na eni strani Evropske socialne listine in mehanizma varstva socialnih pravic v okviru Sveta Evrope (drugi del) in vlogi socialnih pravic v Evropski uniji (tretji del), meni najzanimivejši del pa je četrti del, v katerem so obravnavane štiri izbrane temeljne socialne pravice (pravica do dela, prepoved diskriminacije, prepoved diskriminacije na področju oviranosti, pravica do zdravja).

V drugem delu najprej izvršni sekretar pri Evropski socialni listini Régis Brillat predstavi »Nadzorni sistem Evropske socialne listine«. Poudarila bi njegovo oceno, po kateri se delovanje Evropskega odbora za socialne pravice, ki bdi nad izvrševanjem Evropske socialne listine in skrbi

za spoštovanje obveznosti, ki iz nje izhajajo za države članice, vse bolj približuje sodni funkciji. Gre za eno najaktualnejših vprašanj, povezanih s temeljnimi socialnimi pravicami, to je, vprašanje njihove iztožljivosti in vprašanje njihovega pomena v razmerju do tako imenovanih človekovih pravic prve generacije, do državljanskih in političnih človekovih pravic. Tudi Gisella Gori se v prispevku »Domače uveljavljanje Evropske socialne listine« ukvarja z vprašanjem iztožljivosti pravic iz Evropske socialne listine, in sicer na ravni posameznih držav. Ugotavlja, da je uveljavitev listine prek zakonodaje bistveno bolj učinkovita in pozitivna kot njeno sodno uveljavljanje. V »Oceni močnih in šibkih elementov nadzornega sistema Evropske socialne listine« profesor prava in direktor Centra za človekove pravice in globalno pravičnost na Newyorški univerzi Philip Alston s pogledom »od zunaj« poda vrsto predlogov za izboljšanje in okrepitev vloge Evropskega odbora za socialne pravice, med katerimi je na primer zahteva po večji dostopnosti njegovih odločitev, stališč, interpretacij, njihovi »popularizaciji« med civilno družbo in državljani, tudi z uporabo bolj razumljivega vsakdanjega jezika in jasnih obrazložitve njegovih odločitev. Jean-François Akandji-Kombé, profesor evropskega prava in prava človekovih pravic na Normandijski univerzi Caen Basse, analizira »Prakso Evropskega odbora za socialne pravice« z vidika njenega pomena za uveljavitev temeljnih socialnih pravic kot človekovih pravic, njihove povezanosti s tako imenovanimi klasičnimi človekovimi pravicami, državljanskimi in političnimi, ki jih zagotavlja Evropska konvencija o človekovih pravicah, in z vidika razmerja do Evropskega sodišča za človekove pravice. Poudarja nedeljivo naravo človekovih pravic in se s številnimi argumenti zavzema za ustrezno enakovredno obravnavo in dosledno uveljavitev temeljnih socialnih pravic kot človekovih pravic.

V tretjem delu se avtorji ukvarjajo z vlogo socialnih pravic v Evropski uniji. Olivier de Schutter z Univerze v Louvainu obravnava ves čas aktualno vprašanje »Razmerja Evropske unije do Evropske socialne listine« in možnega pristopa Evropske unije k Evropski socialni listini kot njene podpisnice ter za tak korak ponuja številne argumente. V nadaljevanju Bruno de Witte analizira »Razvoj temeljnih socialnih pravic v pravu Evropske unije« tako skozi prakso Sodišča Evropskih skupnosti kot skozi sprejete pravne instrumente in politične odločitve na socialnem področju.

Med drugim kritično ugotavlja, da v okviru socialne politike Evropske unije do nedavnega ni bil uporabljan »jezik pravic«. »Socialne in delovne pravice v Ustavi EU« zanimajo profesorja evropskega socialnega in delovnega prava na King's College Londonske univerze Briana Bercussona. Tudi on se ukvarja z vprašanjem iztožljivosti teh pravic in opozarja na skrajno delikatnost vprašanja; poudarja, da so poleg iztožljivosti pomembne še druge metode za uveljavitev in uresničitev socialnih pravic v praksi, na primer odprta metoda koordinacije, socialni dialog itn. Silvana Sciarra z Univerze v Firencah obravnava »Temeljne socialne pravice po Lizbonski agendi«. Avtorica obravnava novejšo dogajanje v okviru socialne in zaposlovalne politike Evropske unije in problem, kako vzpostaviti jezik pravic v okviru reform delovnega prava. Stijn Smismans se sprašuje, »Kako biti temeljen s ‚soft procedures‘«, in kritično obravnava razmerje med odprto metodo koordinacije na eni strani in temeljnimi socialnimi pravicami na drugi strani.

V četrtem delu so štiri izbrane temeljne socialne pravice obravnavane z vidika obeh evropskih mehanizmov varstva socialnih pravic, upoštevajoč pri tem tudi prakso Sodišča Evropskih skupnosti in prakso Evropskega odbora za socialne pravice. Damond Ashiagbor iz Londona predstavlja »Pravico do dela«, Mark Bell iz Leicestra se glede Evropske socialne listine in Evropske unije sprašuje, ali se gibljeta v isti smeri pri »Boju proti diskriminaciji«, Gerard Quinn iz Galwaya na Irskem obravnava »Diskriminacijo na področju oviranosti« z vidika obeh evropskih asociacij in govori o dveh gravitacijskih poljih s skupnim namenom, Tamara K. Harvey z nottinghamske univerze pa pri »Pravici do zdravja« ugotavlja, da povezave ni videti.

Za obravnavo socialnih pravic in še zlasti temeljnih socialnih pravic je predstavljena knjiga temeljna. Kritično obravnava najaktualnejša vprašanja glede vloge in pomena socialnih pravic v Evropi, s posebnim poudarkom na vprašanju njihove perspektive v prihodnjem razvoju. Kot tako imenovane človekove pravice druge generacije mnogi avtorji še vedno obravnavajo socialne pravice drugače kot človekove pravice prve generacije, jim ne priznavajo neposredne iztožljivosti, temveč jih obravnavajo zgolj kot programska načela, usmeritve, katerih uveljavitev in uresničitev v posamezni državi naj bi bila odvisna od materialnih zmožnosti države. Predstavljena

knjiga je pomemben prispevek k uveljavljanju in argumentaciji socialnih pravic kot človekovih pravic s polnim pomenom.

Čeprav je opozorjeno na pomembne razlike med socialnimi pravicami in »klasičnimi« civilnimi in političnimi človekovimi pravicami, menim, da danes ni sprejemljivo drugačno kot enotno, nedeljivo pojmovanje človekovih pravic, ki poleg civilnih in političnih obsegajo tudi temeljne socialne pravice (ob njih še ekonomske, kulturne in v zadnjem času tudi tako imenovane ekološke pravice). Enih brez drugih ni mogoče učinkovito uresničevati, saj so vse človekove pravice med seboj tesno povezane, med seboj prepletene in pogojene, vse pa izraz deklariranega – vprašanje je, ali tudi uresničevanega – vrednostnega sistema sodobne družbe, ki v središče postavlja človeka kot posameznika in kot člana družbe ter je zato zavezana k spoštovanju človekovega dostojanstva kot temeljne vrednote, iz katere izhajajo posamezne – nekatere bolj, druge manj določno

opredeljene – človekove pravice in svoboščine. Svoboda in varnost (kot osnovni izhodišči za človekovo dostojanstvo), ki posamezniku omogočata osebni razvoj, svobodno ravnanje in oblikovanje svojega življenja v skladu z njegovimi interesi (ob upoštevanju enakih pravic drugih), sta temeljni vrednoti, katerih uresničitev je cilj tako klasičnih civilnih in političnih pravic (kot obrambnih pravic, ki varujejo pred posegi države in tretjih v sfero posameznika) kot tudi temeljnih socialnih pravic (kot pravic pozitivnega statusa, ki zahtevajo ustrezno aktivnost države v smeri vzpostavljanja dejanskih enakih možnosti za vse, tudi za tiste, ki si zaradi šibkejšega položaja nasproti drugim tega niso sposobni zagotoviti sami). Vsakomur je treba zagotoviti ne le formalne, ampak tudi dejanske, stvarne možnosti za učinkovito uresničevanje vseh človekovih pravic. Tem razmišljanjem je predstavljena knjiga bogat vir argumentov. Zato je zanimivo in nujno branje za vsakogar, ki posega na področje (temeljnih) socialnih pravic.

Barbara Kresal